

kajti zdi se, da se je tudi sam zagrizel v osovraženi propadajoči svet s toliko silo, da mu bo takrat zmanjkalo ene izmed največjih pogonskih sil, to je sovraštva do tega okolja, sivega, blatnega, temnega in kolikor je še prilastkov v njegovi poetiki za oznako sveta, s katerim živi v večnem boju in nasprotju.

Čeprav govori njegov mladi pesnik zelo romantično, celo larpurlar-tistično o pesmi, se Krleža na koncu ne omeji na tiste misli, temveč izpove pesnikovo usodo in nalogo, ki vsekakor veljata bolj zanj, kakor pa za predstavljenega mladega pesnika, ki je prinesel sivemu obličju svoje »srebrne igračke« na ogled. Pesnik živi po njegovem sam zase, v svojem svetu, toda izstopa iz njega, da posveti v temo.

... biti sam i hodati po krovu,
i šaptati tihe tajne u bezdan dlakovog uha.
U blatu i smradu i smeću slušati kako se kreću
ljepote skrivenih riječi, za koje su siva lica gluha.

... a to je tajna svetog bunila: biti sam i hodati po krovu
i svojom vikom buditi sive i pospane ljude.
To je tako i tako treba da bude.

(Dalje)

JEAN GIONO

MIRAN JARC

I.

V vrsti tistih pisateljev, ki so vsak po svoje pripomogli, da je sodobni evropski roman vsaj kolikor toliko prebredel krizo, ki ga je vanjo pahnila bujno razcvetajoča se liričnost predvojnega subjektivističnega človeka, moramo omeniti tudi francoskega romanopisca *J e a n a G i o n o j a*. Čim je namreč evropski človek kot dedič individualistične dobe, ki je razbil poslednje zidove velikega okvira nekdanje občestvenosti, prenesel najvišjo zakonitost v samega sebe, je zadal smrten udarec epiki, kakršno občudujemo v delih velikih pripovednikov Tolstoja, Dickensa, Hardyja, Flauberta in Balzaca. Ti mojstri romana so nosili še v sebi bogato dediščino prejšnje nediferencirane dobe, čeprav so sami že stali v toku razkrajajočega se veka. Njihovi nasledniki pa so spačili epiko v analizo, duševnost v živčnost, razkrojili resnični svet v zrcalni jaz, dogajanje v reportažo, fantazijo pa je nadomestila dokumentarnost. Primere take spačene epike najdemo v delih Marcela Prousta, Jamesa Joycea, Itala Sveva, Aldousa Huxleya, Alfreda Döblina, Johna dos Passosa, da navedem le najpomembnejše sodobnike. Vsi napor, da bi se roman obnovil v smislu nekdanje velike epike, so se po večini izjalovili, a ne morda toliko zaradi tega, ker bi ne bilo danes umetniško tvornih osebnosti, marveč vse več, ker doba mehanizacije in racionalizacije že sama po sebi zavira razvoj in razcvet umetnostno tvornih sil. Umetnost se mora zadušiti v svetu, kjer prevladuje tehnično koristnostno mišljenje in kjer je stroj postal božanstvo ali pa fetiš, malikovano po milijonih in milijonih današnjih civilizirancev od Londona do Tokia. Pesnik — ujetnik časa, kjer

ne gospoduje več sonce, ki kmetu še deli čas v dan in noč, ampak električna žarnica, se je moral zateči iz mehanističnega ozračja k zemlji, a ne kot romantik, kateremu je okolje le sen, marveč kot človek, ki bi spet rad našel nakopičeno moč karakterjev, vrtinec tragičnih strasti, mogočnost prvinskih življenjskih sil in povezov v nasprotju s psihološko preobloženostjo razumarskih literarnih tvorov. Ta povratek v prvino je povratek v stanje, ko telo in duša še nista bili ločeni in ko človek še ni bil »neodvisen« od zemlje. Ták pesnik-pripovedovalec ni realist ali naturalist starega kova, ampak oživljevalec večnih vezi med človekom in stvarstvom, glasnik organske povezave vsega iz zemlje, iz ženske rojenega. Iz žeje po prikazovanju resničnega življenja (ne naturalističnega!) so privrela dela K. Hamsuna, Gunnarsona, F. E. Sillanpää, L. Leonova in med drugimi tudi Jeana Gionoja.

II.

Jean Giono je napisal doslej osemnajst del, od katerih so najpomembnejša: *Mož iz Baumugnesa* (1929), *Žetev* (1930), *Velika čreda* (1931), *Jean le bleu* (1932), *Zvezdna kača* (1933), *Spev sveta* (1934), *Ostani mi radost* (1935) — sami romani, poleg katerih je treba omeniti še obrobne črtice o samoti, usmiljenju, o uboštvu in skritelem bogastvu. Pozorišče teh romanov je Gionojeva ožja domovina južna Francija, dolina Durance in gorovje Lure, ter naposled *Manosque*, kjer se je Giono rodil l. 1895. in se tudi za stalno naselil, ko je po dvajsetletnem bančnem službovanju obrnil banki hrbet in se ves predal pisateljskemu poklicu. V njegovih romanih nastopajo pastirji, kmetje, hlapci, obrtniki, klateži, ovčarji, skratka ljudje, ki jih najdeš tudi pri nas in povsod na svetu, kjer se razprostirajo plodne njive, cvetoči travniki, vinogradi, sadovnjaki, gozdovi. Razmere, v kakršnih žive Gionojevi ljudje, so prav takšne kot povsod pod soncem, kjer se človek v potu svojega obraza trudi, da izvablja zemlji sočne plodove. In prav tako tudi že od nekdanj poznamo drevesa, rastline in živali, ki so v Gionojevem svetu enako važne kot junaki njegovih epskih mojstrov. In vendar se nam zdi svet, ki ga odpre in prikazuje Giono, kakor začaran, tako nov, tako skrivnosten in nenavaden, kakor da smo prvič v življenju stopili na zemljo, kakor da smo šele zdaj zagledali v vsej živosti bitja in stvari, o katerih smo doslej imeli le meglene predstave. Moč besede, sila krvi, oblast življenja, čar stvarstva, v katerem dihajo in žive vsa govoreča in nema bitja kakor ribe v vodi — to nam odkriva Giono in prav v tem razodetju leži magija njegove umetnosti. André Rousseaux imenuje Gionoja vidca zemlje, oživljevalca mrtvega grškega boga Pana. Dihanje božanske živali oživlja s svojim ritmom to kmečko, v najglobljem bistvu pesniško in pogansko epiko! Poganska epika! Pascal je dejal: »Pogani ne poznajo Boga, samo zemljo ljubijo«. Gionuju je zemlja božanstvo, ne zemlja kot posest, ampak kot kozmično vrelišče porajanja in umiranja, spolnosti, borbe, navdihov, zemlja, kot jo uteleša grški bog Dioniz. Giono je nekje zapisal: »Pišem za življenje o življenju, ves svet bi rad opijanal z življenjem. Hotel bi, da bi življenje zakipelo kot hudournik in se razlilo na vse izsušene in mrzle ljudi in jih preplavilo s silnimi valovi, jim pognalo kri v blede lica, jih nasitilo s svežino, z zdravjem in z radostjo, jih iztrgalo iz mrtvega posejanja in jih potegnilo v bučeč hudournik... Ne samo človeka, tudi zemljo moramo osvoboditi, da ne bo ne človek gospodar zemlje, ne zemlja zasluževalka človeka, kajti oboje nosi nevarnost. Človek kot gospodar zemlje je

jalov zmagovalec v podobi lagodnega buržuja... človek svobodnjak ve, da ga bogastva in radosti tega sveta čakajo ne zato, da jih ugrabi in zaklene v zakladnice, marveč, da po njih zaživi v najtesnejši ubrani povezavi z veseljstvom.« Zato Gionojevi ljudje resnično živé, ker so še prvinsko ukoreninjeni v stvarstvo, ki ga doživljajo kot demonsko oblast. Hudournik, gora, ledenik, zima, gozd — to so živa, mogočna pošastna bitja, različne podobe začasno spečega Pana, ki pa se lahko zdaj pa zdaj prebudi kot potres in otrese s sebe vso navlako elektrificirane civilizacije, da se človeka spet polasti tista groza, ki jo nosimo v sebi le še atavistično, samo uspavano, a ki nam prebujena s strahotno jasnostjo spet prikliče v zavest veličastno odvisnost in povezanost z naturo. Šele ta zavest povezanosti nam vrne spet radost do življenja, hkrati pa odpre v nas zamašene izvirke stvariteljskih sil življenjske in umetniške tvornosti. Gioniju vse poje in odmeva, sleherno prirodno dejanje in dogajanje mu je enako važno, ker vidi v vsakem življenjskem pojavu nov izraz večnega velikega Pana. Umiranje ovna — vodnika velike črede, je opisano enako pretresljivo kot umiranje topničarja ob Marni, studenček, ki curlja izpod ledenika, je živo bitje, ki si utira pot v široko življenje kot sleherna živalca, borba poljedelca z zemljo za plodove je prav tako dramatična kot borba moža z ženo za združitev v najglobljem objetju. Dih tragičnosti preveva vsa dogajanja Gionojevih romanov, grška moira kraljuje nad temi zemeljskimi ljudmi, in ni samo estetsko zanimanje, ki Gionija znova in znova vrača k prebiranju Ajshilovih in Sofoklejevih tragedij; če hočemo poznati njegove duševne učitelje, moramo naštetih kot njegove ljubljence Homerja, grške tragede, Shakespearja, Tomaža Akvinskega, Spinozo, Whitmanna in Pismo stare zaveze.

III.

Mi gledamo in vrednotimo življenje mehanično kot civiliziranci, Gionojev pastir pa je podoben človeku, ki še ni postal molekula človeške družbe in delec njenega mehanizma, ampak je še ves prvinski, kot bitje, izšlo iz materinskega naročja, zato je njegova beseda še magična, slikovita, živa, Gionojev najljubši predmet oblikovanja je svet, ki ga še ni opihal mrzli veter moderne družbe, svet starih kmetij, pastirskih koč, samotnih selišč, pokrajin, ki so daleč proč od velikih človeških središč. Zato je tudi govorica njegovih oseb tuja jeziku, ki ga govori civiliziranec. Ta govorica je počasna, težka, globinska, svečana kakor jo najdeš v Pismu stare zaveze ali pa v Gilgamešu. Gionojev človek je največje nasprotje intelektualcu, saj se ga drži sočna zemeljska gmota. Nagonski je, a njegovo nagonstvo je nedolžno kakor živalsko, ker se izživlja ritmično, kakor klije kal v zemlji, kakor utripa srce, kakor se razvija plod v materinem telesu. Ritmična je tudi Gionojeva proza. Chr. Michelfelder pravi o njegovem stilu: »Vsaka beseda ima svojo težo, ceno, zvočnost. Giono stavlja in vzporeja besede v takih zvezah, da jih doživljamo plastično, ne pa pojmovno.« »Preden napišem besedo«, izpoveduje Giono, »jo pokušam s slastjo kuharja, ki pripravlja najodličnejšo jed; dvignem jo proti luči in jo opazujem nalik draguljarju, ki ogleduje kitajsko vazo, tehtam jo kot alkimist, ki vrže v epruveto razstrelilno snov; sploh pa uporabljam samo besede, ki izdihavajo čar intimnosti, vzbujajo podobe in odmevajo še dolgo v duši.«

Usedlina, ki jo zapusti branje Gionojevih del v čitateljevi sprejemljivi duši, je bogata, plodna njiva, iz katere utegne vzkleti radostna blagovest

bodočnostnega človeka. Če kdaj, je danes ta blagovest potrebna, ko je današnjik — po Gioniju — »prenehal biti ustvarjalec. Današnji ljudje prinašajo živa telesa stroju, ki jih mrtviči in zato so tudi plodovi tega dela mrtvi. Živi z živimi, mrtvih pa se ogibaj! Živi bodo nekoč ob uri usode pometli vele-mesta, ki so dvorci smrti, in postavili nova selišča, ki bodo živo zvezana z zemljo, kot zrno s prstjo.«

Po tej strani je naposled Giono tudi moralist, dasi v precej drugačnem smislu besede, moralist kot oznanjevalec nauka o tistem življenju, ki ima večno nepremakljivo zakonitost, ne samo kljubujočo vsem dobam, doktrinam in družabnim sestavam, temveč zmagujočo nad vsemi zgradbami človeškega razuma. To je tista povezanost, po kateri utripa srce, dihajo pljuča, se spočenja in poraja človek, zakonitost, po kateri vzklije in vzbrsti rastlina in zamre vse organsko. Iz te blagovesti pa mora vzkleti tudi spoznanje, da je vsa človeška civilizacija samo babilonski stolp, če človek pozabi modrost, da ne smeš zapustiti tal, s katerih si se povzpel v pokončno hojo, in ne zaradi širšega razgleda odžagati veje, na kateri sediš, kajti doktrine in družabni sestavi bodo prešli, življenje pa ne bo prešlo nikoli. In zaradi poudarka tako gledanega, doživljenega in prikazovanega življenja je pisatelj Jean Giono velika osebnost, ki nam utegne mnogo povedati, tembolj, ker živimo v času, ki je po težnjah in dejanjih bolj podoben smrti kakor življenju.

NAJNOVEJŠA ČEŠKA LIRIKA IN PROZA

OTON BERKOPEČ

V zadnjih tednih je izšla v praških založbah vrsta pesniških zbirk, ki nam pričajo, kako je prebila češka lirika hudo preizkušnjo zadnjih dveh let. Samo površen opazovalec povojne češke poezije, opazovalec njenega zunanjega, formalnega razvoja, se je upravičeno vdajal skepsi, kdor pa je za blestečo srebrnino verzov prisluškoval pesmi češke duše, ni mogel dvomiti o tem, da bo našla pravo pot. Res je, da je grobi vrtinec dogodkov marsikoga potegnil v svoj lijak, kjer je vsaj za nekaj časa izginil, res je, da je na marsikaterem drevesu — posebno presajenem — ostalo spaljeno listje, toda na drugi strani je vzbrstelo toliko novega bogastva, ki nam daje pravico soditi, da češka lirika nikakor ni v upadu, marveč še vedno v znamenju razmaha, ki so ji ga dali mladi pesniki po svetovni vojni. Značilno za zadnje pesniške zbirke pa je, da se povsod zavestno ali podzavestno oglašča ranjena ljubezen do naroda. Prav iz te ljubezni izvira povratek k starejšim vrednotam domače poezije. Današnji pesnik rad čita Mácho, Havlíčka, Nerudo, odkriva v njih nove in nove lepote, ker šele danes globoko občuti tisto, mimo česar je šel z nerazumevanjem, ko so ga vabile tuje krasote. Prav zanimiv je danes pogovor s češkimi pesniki o literaturi. Govorijo skoraj izključno o domači poeziji, medtem ko so v prejšnjih letih tako često pozabljali nanjo.

Še nekaj pozitivnega si lahko opazil zadnje leto. Češkega čitatelja, ki je bil sicer tudi prej vedno vnet za poezijo, sedaj kar žeja po njej. V zadnjem času se je zgodilo, da je bila naklada 1500 do 2000 izvodov razprodana v enem tednu in ko bi bila še enkrat večja, ne bi bilo ostalo niti izvoda (Hora).